

На Всеукраїнський конкурс авторських програм практичних
психологів і соціальних педагогів
«Нові технології у новій школі»

РОЗВИВАЛЬНА ПРОГРАМА
«Основи фінансової грамотності для
підлітків»

Паровай Тетяна Іванівна
Соціальний педагог
Комунального закладу
«Тиврівський науковий ліцей»
Вінницької обласної Ради
0976920025
parovaitetana@gmail.com

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	3
Структура програми	7
Конспекти занять.....	12
Заняття 1. Основи фінансової грамотності.....	12
Заняття 2. Особистий бюджет.....	17
Заняття 3. Сімейний бюджет.....	23
Заняття 4. Банківські послуги.....	27
Заняття 5. Фінансова безпека, та шахрайство	31
Заняття 6. Інвестиції та заощадження.....	35
Заняття 7. Фінансова відповідальність і етика.....	39
Список використаних джерел.....	44
Додатки.....	45

Пояснювальна записка

Розвиток фінансової грамотності є одним із ключових аспектів для підготовки дітей та підлітків до самостійного життя в сучасному світі. Уміння розуміти основи фінансових процесів, планувати витрати, раціонально використовувати кошти та уникати фінансових ризиків має велике значення для особистісного розвитку кожної людини. Формування фінансової культури з раннього віку допомагає уникати фінансових проблем у дорослому житті та підвищує якість життя.

Програма "Основи фінансової грамотності для підлітків" спрямована на формування базових знань і навичок у сфері фінансів у доступній та захоплюючій формі, що відповідає віковим особливостям дітей. Ця програма стане фундаментом для майбутньої фінансової незалежності та відповідальності молодого покоління.

Метою програми є розвиток фінансової грамотності учнів, а саме формування базових знань про фінансові інструменти, навичок планування бюджету, прийняття обґрунтованих фінансових рішень та здатності до критичного мислення у фінансових питаннях.

Завдання програми

- Ознайомити учнів із основними поняттями фінансової грамотності: бюджет, доходи, витрати, заощадження, кредити, інвестиції.
- Навчити основам фінансового планування та управління особистим бюджетом.
- Формувати навички відповідального ставлення до грошей та фінансових ресурсів.
- Розвивати вміння аналізувати та оцінювати фінансові ситуації, що дозволить уникати ризикованих фінансових рішень.
- Виховувати у дітей цінності ощадливості, чесності та відповідальності у фінансових питаннях.
- Забезпечити розуміння основних правил фінансової безпеки та захисту від фінансових шахрайств.

Програма ґрунтується на таких принципах:

- Доступність – навчання проводиться у зрозумілій і доступній для учнів формі з урахуванням вікових особливостей.
- Практичність – акцент на практичних навичках і ситуаціях, з якими учні можуть стикнутися у реальному житті.
- Системність – теми програми логічно пов'язані, що дозволяє учням послідовно оволодівати знаннями.

- Інтерактивність – використання інтерактивних методів навчання (гри, симуляції, рольові ситуації), що сприяють залученню учнів до активного навчального процесу.

- Актуальність – орієнтація на сучасні фінансові інструменти та технології, які використовуються у повсякденному житті.

Програма " Основи фінансової грамотності для підлітків" складається з таких тематичних блоків:

1. Основи фінансової грамотності – що таке фінанси, роль грошей у житті людини.

2. Особистий бюджет – планування доходів та витрат, способи заощадження.

3. Сімейний бюджет – спільне планування бюджету, розподіл фінансових обов'язків у сім'ї.

4. Банківські послуги – основи банківських операцій, використання карток, депозитів, кредитів.

5. Фінансова безпека, та шахрайство – основні принципи захисту особистої фінансової інформації.

6. Інвестиції та заощадження – види інвестицій та їхні особливості, основи фінансового планування на майбутнє.

7. Фінансова відповідальність і етика – відповідальне ставлення до грошей, етичні аспекти фінансової діяльності

Очікувані результати

Після завершення програми учні зможуть:

- розуміти основні фінансові поняття та інструменти;
- аналізувати та планувати власний бюджет;
- приймати обґрунтовані фінансові рішення;
- уникати основних фінансових ризиків і шахрайств;
- використовувати навички для забезпечення своєї фінансової незалежності у майбутньому

Програма реалізується у формі занять, тренінгів, інтерактивних семінарів. Практична спрямованість програми підкріплюється використанням рольових ігор, ситуаційних вправ та фінансових симуляцій, що дозволяє учням закріплювати знання на практиці

Для реалізації програми необхідно забезпечити:

- Навчально-методичні матеріали та презентації.
- Мультимедійне обладнання для візуалізації матеріалу.
- Доступ до інтернет-ресурсів для ознайомлення з сучасними фінансовими інструментами та прикладами з реального життя.

Програма сприятиме розвитку фінансових навичок у дітей та підлітків, підготує їх до самостійного життя, забезпечить основу для формування відповідального ставлення до грошей, а також допоможе уникати поширених фінансових помилок у майбутньому.

Вік учасників: можуть бути здобувачі і здобувачки освіти старших класів. Програма побудована з урахуванням віку учасників. Підлітковий вік вважається оптимальним для вивчення фінансової грамотності з кількох причин:

- Формування фінансових звичок. У цьому віці у підлітків ще не сформовані стійкі фінансові звички, тому вони відкриті до нової інформації. Вивчення основ фінансів допомагає їм створити правильні моделі поведінки, наприклад, навчитися заощаджувати, планувати витрати та уникати боргів.

- Розвиток відповідальності. Підлітковий вік — це час, коли людина починає брати на себе більше відповідальності. Вивчення фінансової грамотності вчить підлітків відповідально ставитися до грошей, оцінювати свої бажання та потреби, а також планувати свої дії на майбутнє.

- Рання підготовка до дорослого життя. Підлітки знаходяться на етапі, коли вони готуються до самостійного життя: вибору професії, вступу до університету чи початку роботи. Знання про бюджетування, податки, інвестиції та кредитування допоможуть їм уникнути поширених помилок у фінансовій сфері, які часто допускають молоді люди.

- Гнучкість мислення та засвоєння нових знань. У підлітковому віці мозок все ще має високу здатність до навчання. Молоді люди швидше засвоюють складні поняття, такі як бюджетування, процентні ставки чи основи інвестування, і можуть застосовувати ці знання в житті.

- Розуміння цінності грошей. Підлітки часто вже мають кишенькові гроші або перший заробіток. Це створює чудову можливість пояснити їм, як правильно розподіляти доходи, уникати необдуманих витрат і формувати резерви.

- Запобігання фінансовій залежності. Ранні знання про фінанси допомагають уникнути залежності від батьків чи інших дорослих у

майбутньому. Це виховує впевненість у собі та забезпечує міцну основу для самостійного управління грошима.

Вивчаючи фінансову грамотність у підлітковому віці, молоді люди отримують важливий життєвий інструмент, який сприятиме їхньому успіху та стабільності у дорослому житті

Кількість годин: 7 занять тривалістю 45 хв.

Кількість учасників : 15-20 осіб, клас у повному складі

Перелік навчальних та методичних матеріалів, необхідних для реалізації програми : стабільне інтернет-з'єднання, технічне забезпечення (смартфон, комп'ютер), папір, кольорові олівці\фломастери, дошка, стікери

Модератори/модераторки: практичні психологи/психологині, соціальні педагоги/педагогині, педагогічні працівники/працівниці.

Форма навчання – онлайн-заняття \ очне заняття

Форма роботи – групова зі всім класом

Строки і послідовність етапів реалізації програми : програма може проводитися як години психолога із всім класом або 4 рази на місяць, в залежності від часових можливостей

Опис вимог до спеціаліста\спеціалістки, який впроваджуватиме програму:

Розвивальну програму “Основи фінансової грамотності для підлітків” можуть впроваджувати фахівці\фахівчині психологічної служби на годинах психолога зі всім класом, або педагогічні працівники. Людина, яка працюватиме за програмою має володіти:

- ґрунтовними фаховими знаннями відповідно тематики занять;
- методикою та практикою проведення онлайн-занять на різноманітних платформах;
- системністю мислення (уміннями прогнозувати розвиток ситуації, передбачати результати рішень, уміннями мислити масштабно);
- комунікативними уміннями та навичками ефективної міжособистісної взаємодії (активно використовувати емпатійне слухання, техніку «Я висловлювання»);
- високим рівнем саморегуляції власного емоційного стану та емоційного стану учасників;
- глибоким психологічним розумінням особливостей сприйняття учасниками власних образів та розвиненої особистісної рефлексії;
- неухильно дотримуватися вимог Етичного кодексу психолога.

Структура програми

№	Мета заняття	Перелік вправ	Орієнтовний час
1	Основи фінансової грамотності		
	Сформувати в учнів початкові знання про фінансову грамотність, ознайомити з базовими поняттями та роллю фінансів у житті людини. Розвинути розуміння значення грошей, доходів, витрат та основ фінансового планування. Закласти основу для відповідального ставлення до фінансів і вміння оцінювати особисті фінансові рішення.	1. Вправа «Знайомство, фінансова мрія» 2. Вправа «Правила роботи у групі» 3. Вступна бесіда 4. Вправа "Що можна купити за гроші?" 5. Вікторина з фінансової грамотності 6. Рефлексія	1 год.
2	Особистий бюджет		
	Навчити учнів основам планування та управління особистими фінансами, розглянути поняття доходів, витрат, заощаджень. Допомогти сформувати навички створення та ведення особистого бюджету, розвинути вміння розподіляти фінансові ресурси, приймати обґрунтовані фінансові рішення і розуміти значення заощаджень для	1. Вправа «Моя фінансова мета» 2. Вправа «Мій ідеальний місячний бюджет» 3. Вправа «Фінансовий план на подорож» 4. Вправа «Фінансові пріоритети» 5. Вправи «Мої фінансові звички» 6. Вправа «День із моїм гаманцем»	1 год.

	досягнення фінансових цілей.		
3	Сімейний бюджет		
	Ознайомити учнів із принципами планування та розподілу сімейного бюджету, розглянути роль кожного члена родини у фінансовому плануванні. Навчити аналізувати доходи та витрати родини, формувати навички спільного прийняття фінансових рішень, а також пояснити важливість узгодження потреб і пріоритетів для досягнення фінансових цілей родини. Сприяти розвитку відповідальності та поваги до родинного бюджету, що допоможе учням усвідомити цінність спільного управління фінансовими ресурсами.	1. Вправа «Сімейні витрати та доходи» 2. Вправа «Непередбачені витрати» 3. Вправа «Сімейні цілі» 4. Вправа «Де можна зекономити» 5. Вправа «Фінансова порада для родини» 6. Рефлексія	1 год.
4	Банківські послуги		
	Ознайомити учнів із основними видами банківських послуг і продуктів, такими як відкриття рахунку, банківські картки, кредити, депозити та онлайн-банкінг. Розвинути розуміння принципів роботи банків, навчити користуватися базовими	1. Вправа «Мій банк» 2. Вправа «Типи банківських послуг» 3. Вправа «Ситуаційне моделювання. Вибір банківських послуг» 4. Вправа «Аналіз банківських тарифів» 5. Вправа «Мій банківський продукт»	1 год.

	банківськими послугами, а також сформувати усвідомлене ставлення до фінансових продуктів, зокрема до кредитування. Допомогти учням зрозуміти важливість фінансової безпеки при використанні банківських послуг.	6. Вправа «Фінансовий кейс: допоможи клієнту»	
5	Фінансова безпека та шахрайство		
	Навчити учнів основам фінансової безпеки, розглянути основні види фінансових шахрайств і способи їх уникнення. Сформувати розуміння важливості захисту особистої фінансової інформації та розвинути навички безпечного користування банківськими картками, онлайн-банкінгом та іншими фінансовими інструментами. Ознайомити учнів з поширеними схемами шахрайства та способами перевірки достовірності фінансових пропозицій, що сприятиме підвищенню обізнаності та зниженню ризику фінансових втрат.	1. Вправа «Що таке фінансова безпека?» 2. Вправа «Впізнай шахрайство» 3. Вправа «Інсценування шахрайських ситуацій» 4. Вправа «Складання плану особистої фінансової безпеки» 5. Вправа «Розробка пам'ятки з фінансової безпеки» 6. Вправа «План дій на випадок шахрайства»	1 год.
6	Інвестиції та заощадження		

	Ознайомити учнів із поняттями інвестицій та заощаджень, пояснити їхню важливість для фінансової стабільності та зростання добробуту. Навчити учнів основних принципів накопичення коштів та різних способів інвестування, таких як банківські депозити, акції, облігації тощо. Сформувати розуміння ризиків і вигод, пов'язаних з інвестиціями, а також розвинути навички обґрунтованого прийняття рішень щодо заощадження та інвестування для досягнення фінансових цілей у короткостроковій та довгостроковій перспективі.	1. Вправа «Що таке інвестиції та заощадження» 2. Вправа «Фінансові цілі: короткострокові та довгострокові» 3. Вправа «Інвестиційний портфель для новачка» 4. Вправа «Створення плану заощаджень» 5. Вправа «Вибір стратегії інвестування» 6. Вправа «Створення особистого фінансового плану»	1 год.
7	Фінансова відповідальність і етика		
	Сформувати в учнів розуміння важливості відповідального та етичного ставлення до фінансів. Ознайомити з основними принципами фінансової відповідальності, такими як дотримання зобов'язань, чесність у фінансових питаннях, уникнення боргів і підтримка доброчесності в особистих і професійних	1. Вправа «Етична дилема у фінансових рішеннях» 2. Вправа «Поняття фінансової відповідальності» 3. Вправа «Етичне споживання та вплив на фінанси» 4. Фінансова гра «Побудуй свій місячний бюджет» 5. Вправа «Створення персонального фінансового плану» 6. Вправа «Фінансові рішення та етика» 7. Рефлексія тренінгової програми	1 год.

	фінансах. Пояснити значення етичних норм при прийнятті фінансових рішень, розвивати навички оцінювання етичних аспектів у фінансових ситуаціях, а також мотивувати учнів до усвідомленого підходу до особистих фінансових дій для збереження довіри й репутації.		
--	---	--	--

Заняття 1 «Основи фінансової грамотності»

Мета: Сформувати в учнів початкові знання про фінансову грамотність, ознайомити з базовими поняттями та роллю фінансів у житті людини. Розвинути розуміння значення грошей, доходів, витрат та основ фінансового планування. Закласти основу для відповідального ставлення до фінансів і вміння оцінювати особисті фінансові рішення.

Вправа «Знайомство, фінансова мрія»

Мета: Знайомство учасників, формування довіри в групі та початок обговорення фінансових тем у невимушеній формі.

Опис вправи:

1. Роздайте кожному учаснику аркуш паперу та ручку (можна також використовувати картки).
2. Попросіть учасників подумати про одну велику фінансову мрію або ціль, яку вони хотіли б здійснити (наприклад, придбати будинок, здійснити подорож навколо світу, створити власний бізнес тощо).
3. Нехай кожен напише свою мрію на аркуші, а потім розповість про неї групі, але без зайвих подробиць – просто назвати мрію та коротко пояснити, чому вона для них важлива.
4. Після того як кожен поділиться своєю фінансовою мрією, обговоріть, чому досягнення таких цілей важливе, і як фінансова грамотність може допомогти на шляху до реалізації мрій.

Додатковий етап: Якщо група невелика або є час, можна провести ще один раунд, де учасники по черзі пропонують один одному поради щодо того, з чого можна почати для реалізації конкретної мрії. Це спонукає учасників мислити про фінансове планування і створює атмосферу підтримки.

Результат: Ця вправа допоможе учасникам відчувати зв'язок один з одним, дізнатися про фінансові прагнення своїх колег та почати думати про фінансову грамотність як про інструмент для досягнення життєвих цілей.

Вправа «Обговорення правил роботи у групі»

Мета: налаштувати на співпрацю, встановити правила роботи, які необхідні для продуктивної взаємодії під час занять.

Опис вправи

Педагог говорить дітям, що для ефективної і комфортної взаємодії на заняттях потрібно встановити певні правила. Учні пропонують правила. Якщо учасники підтримують це правило, педагог записує його на фліпчарті.

Орієнтовний перелік правил.

1. Тут і тепер.
2. Активність.
3. Я-висловлювання.
4. Безоцінючні судження.
5. Мобільна тиша.
6. Один говорить – всі слухають.
7. Вільна нога.
8. Повага до себе та інших.

За потребою педагог пояснює та уточнює значення правил.

Вправа «Вступна бесіда»

- Попросіть підлітків поділитися, що для них означає слово "гроші".
- Обговоріть питання: "Для чого потрібні гроші?" та "Звідки вони беруться?"
- Коротко поясніть історію грошей: бартер, монети, паперові гроші, електронні платежі.

Вправа «Що можна купити за гроші?»

Мета : Усвідомлення базових потреб, аналіз власних потреб

Опис вправи

- Розділіть учасників на групи та роздайте кожній групі картки з назвами різних предметів і послуг (наприклад, "їжа", "розваги", "одяг", "освіта", "техніка").
- Попросіть кожну групу розподілити картки на дві категорії: "необхідне" та "необов'язкове".
- Після цього кожна група коротко презентує свій вибір і обґрунтовує, чому вони віднесли певні речі до тієї чи іншої категорії.
- Це допоможе підліткам усвідомити різницю між базовими потребами та бажаннями.

Результат: Проаналізували власні потреби, переглянули та усвідомили свої базові потреби

Вікторина з фінансової грамотності

Мета: Ознайомити підлітків із базовими поняттями фінансів, навчити їх розрізняти основні види доходів і витрат, заощаджувати та розуміти принципи фінансового планування.

Опис вправи

Матеріали:

- Роздрукуйте питання вікторини на окремих аркушах або підготуйте картки з питаннями.

- Підготуйте картки з варіантами відповідей (А, В, С, D) або папір і ручки для відповідей.
- Якщо проводите онлайн, підготуйте презентацію з питаннями чи використовуйте інтерактивні платформи для вікторин (наприклад, Kahoot, Google Forms).

Формат проведення: Залежно від розміру групи оберіть формат. Для невеликої групи підійде формат командної гри, а для великої групи – індивідуальні відповіді.

Проведення вікторини

- Поясніть учасникам мету вікторини: ознайомлення з базовими поняттями фінансової грамотності.
- Озвучте правила. Наприклад, за кожну правильну відповідь нараховується 1 бал, а переможцем стане той, хто набере найбільше балів.
- Розкажіть, що відповіді обговорюватимуться, щоб учасники могли зрозуміти правильні варіанти.

Основна частина: запитання та відповіді

- Постановка запитань: Читайте питання вголос або показуйте його на екрані чи дошці. Давайте учасникам 30 секунд, щоб подумати над відповіддю.
- Відповіді учасників:
 - Якщо вікторина проводиться індивідуально, учасники записують відповідь (А, В, С або D) на листочок.
 - Якщо формат командний, дозвольте командам обговорити відповідь і записати свій вибір.
- Обговорення відповідей: Після кожного питання оголошуйте правильну відповідь і коротко пояснюйте, чому цей варіант правильний. Заохочуйте учасників ставити додаткові запитання, якщо щось незрозуміло.
- Реакція на результати: Додавайте бали за кожну правильну відповідь і оголошуйте, яка команда або учасник веде у вікторині, щоб додати азарту.

Підсумки вікторини та оголошення переможців

- Після завершення вікторини підрахуйте бали кожного учасника або команди.
- Оголосіть переможців і нагородіть їх невеликими призами або сертифікатами (наприклад, блокнотами або закладками), щоб заохотити інтерес до теми.
- Подякуйте всім за участь і підкресліть, що головне — це отримані знання.

Поради для покращення вікторини

- Залучайте аудиторію: Задавайте додаткові питання або приклади з життя, щоб підтримати активність учасників.

- Пояснюйте значення: Коротко пояснюйте фінансові терміни (наприклад, дохід, бюджет, заощадження), якщо помітите, що учасники мають сумніви.
- Робіть акцент на практиці: Наведіть приклади того, як знання, отримані на вікторині, можуть допомогти підліткам у повсякденному житті.

Вправа: «Командний бюджет на місяць»

Мета: Навчити підлітків основам бюджетування, командної роботи та вміння визначати пріоритети в умовах обмеженого бюджету

Опис вправи

Вступ і пояснення завдання

- Поясніть учасникам, що вони будуть працювати в групах і спробують спланувати бюджет на місяць.

- Запропонуйте уявити, що група з кількох друзів має спільний "бюджет на місяць" — наприклад, 5000 гривень. (Витрати плануємо на ту кількість людей, скільки учасників у групі) Завдання кожної команди — розподілити цю суму на різні категорії витрат, враховуючи базові потреби та бажані покупки.

Поділ на групи та розподіл ролей

- Розділіть учасників на групи по 4-5 осіб. Запропонуйте кожному учаснику взяти на себе одну з ролей у команді:

Лідер — координує обговорення і контролює процес ухвалення рішень.

Бухгалтер — стежить за точністю підрахунків.

Планувальник — пропонує ідеї щодо витрат і контролює баланс між необхідними витратами та бажаннями.

Контролер — стежить за тим, щоб команда не перевищила встановлений бюджет.

Основна частина: Планування бюджету

Роздайте кожній групі «картки з можливими витратами».

Приклади:

Оренда житла

Харчування

Одяг

Розваги (кіно, кафе)

Транспорт

Заощадження

Інтернет і мобільний зв'язок

- Поясніть, що завдання групи — розподілити бюджет так, щоб покрити всі найважливіші витрати та, якщо можливо, залишити кошти для заощаджень чи розваг.

- Дайте кожній команді час обговорити й ухвалити рішення, на що і скільки вони витратять, щоб не вийти за межі 5000 гривень.

Презентація та обговорення

- Після завершення планування кожна команда представляє свій бюджет, пояснюючи, чому вони обрали саме такий розподіл коштів.

- Запропонуйте групам обговорити, як вони ухвалювали рішення та з якими труднощами зіштовхнулися.

- Ставте питання, щоб поглибити обговорення:

- Чи легко було вирішити, на що виділити гроші?

- Які витрати були найбільш пріоритетними? Чому?

- Що було б найскладніше скоротити або виключити, якби бюджет був ще меншим?

Підведення підсумків

- Поясніть учасникам, що складання бюджету — це навичка, яка допомагає керувати фінансами й уникати надмірних витрат.

- Обговоріть основні принципи бюджетування: пріоритетність витрат, компроміси та важливість заощаджень на майбутнє.

- Поясніть, що розумне планування бюджету є одним з важливих елементів фінансової грамотності, який допомагає досягти фінансової стабільності

Результати вправи: Ця вправа допоможе підліткам розвинути навички бюджетування та командної роботи, навчить їх розставляти пріоритети та ухвалювати фінансові рішення разом з іншими. Вони отримають краще розуміння того, як планувати витрати, що стане основою для їхніх фінансових рішень у майбутньому.

Вправа «Рефлексія»

Мета: усвідомлення та закріплення нових знань.

Хід проведення: учасники, за бажанням, відповідають на запитання:

Питання:

Що нового ви дізналися протягом заняття?

Яка вправа вам була найцікавішою?

Які емоції виникали у вас під час заняття?

Заняття 2 «Особистий бюджет»

Мета: Навчити учнів основам планування та управління особистими фінансами, розглянути поняття доходів, витрат, заощаджень. Допомогти сформувати навички створення та ведення особистого бюджету, розвинути вміння розподіляти фінансові ресурси, приймати обґрунтовані фінансові рішення і розуміти значення заощаджень для досягнення фінансових цілей.

Вправа: "Моя фінансова мета"

Мета: Допомогти учасникам усвідомити власні фінансові цілі, наочно побачити важливість бюджетування та налаштуватися на роботу з особистими фінансами.

Опис вправи

Вступна бесіда

- Поясніть учасникам, що заняття буде присвячене особистому бюджету та основам бюджетування.

- Запитайте: "Як ви думаєте, для чого потрібен особистий бюджет?" Зачекайте кілька відповідей і підкресліть, що бюджет допомагає досягати фінансових цілей, контролювати витрати і уникати боргів.

Формулювання фінансової мети:

- Запропонуйте кожному учаснику подумати про одну конкретну фінансову мету, яку вони хочуть досягти. Це може бути як короткострокова мета (купівля нової книги, електронного гаджета), так і довгострокова (накопичення на подорож або навчання).

- Роздайте аркуші паперу або картки і попросіть кожного записати свою фінансову мету. Нехай учасники будуть конкретними, наприклад: "Хочу накопичити 2000 гривень на нові кросівки" або "Хочу відкласти 500 гривень щомісяця на літній табір".

Обговорення у парах або малих групах

- Поділіть учасників на пари або групи по 3-4 особи.

- Запропонуйте їм поділитися своїми цілями один з одним і коротко обговорити:

- Чому ця мета важлива для них?

- Як вони планують досягти цієї мети (наприклад, відкласти частину кишенькових грошей або відмовитися від непотрібних витрат)?

- Попросіть кожного учасника поміркувати, чи допомогло б їм ведення особистого бюджету для досягнення цієї мети.

Загальне обговорення та підсумки

- Після обговорення в групах зберіться разом і попросіть кількох учасників поділитися своїми думками: яка мета для них найважливіша та як вони планують її досягати.

- Поясніть, що особистий бюджет — це інструмент, який допомагає контролювати витрати та накопичувати на важливі для нас речі. Наголосіть, що на цьому занятті вони навчатимуться, як створити власний бюджет і використовувати його для досягнення своїх фінансових цілей.

Результат вправи: Ця вправа дозволяє учасникам сфокусуватися на своїх фінансових цілях, зрозуміти важливість ведення бюджету та усвідомити, що досягнення мети потребує певного плану і контролю над витратами. Це гарний вступ, який підготує підлітків до роботи з особистим бюджетом та покаже, як він може стати їм у нагоді.

Вправа: «Мій ідеальний місячний бюджет»

Мета: Навчити підлітків основам бюджетування, ознайомити з поняттями доходу, витрат, заощаджень, а також допомогти їм зрозуміти цінність фінансового планування для досягнення своїх цілей.

Опис вправи

Вступна бесіда

- Поясніть підліткам мету вправи: показати, як ефективно планувати бюджет, враховуючи різні витрати, та навчитися відкладати на важливі речі.

- Обговоріть, що таке "бюджет" і чому важливо вміти його складати. Запитайте, як вони витратили б, наприклад, свої "кишенькові гроші" на місяць, якби у них було 1000 гривень.

Основна частина: Створення бюджету

- Роздайте шаблони бюджету з категоріями або дайте кожному порожній аркуш паперу, щоб вони самі могли записувати основні витрати.

- Задайте сценарій: уявіть, що кожен учасник отримав 1000 гривень на місяць і тепер має розподілити цю суму на різні витрати. Поясніть, що є обов'язкові витрати (їжа, транспорт, навчальні матеріали) і необов'язкові (розваги, покупки).

- Категорії витрат: на дошці або фліпчарті покажіть основні категорії: їжа, транспорт, одяг, розваги, заощадження, навчання. Попросіть учасників визначити, скільки вони готові виділити на кожную категорію.

- Планування: дайте час кожному учаснику самостійно розподілити свої "1000 гривень" за категоріями витрат. Заохочуйте задуматися над тим, чи варто відкласти трохи на заощадження, щоб накопичити на більш дорогі покупки в майбутньому.

Обговорення та аналіз

- Після того як усі розподілять свій бюджет, об'єднайте учасників у групи по 3-4 особи.

- Дискусія в групах: нехай кожен коротко презентує свій бюджет. Учасники можуть обговорити, як вони розподілили кошти, і поділитися думками про те, на чому можна було б зекономити.

Питання для обговорення:

- Що було для вас найважливішим у вашому бюджеті?

- Чи було легко відкласти гроші на заощадження? Чому?

- На чому можна зекономити, якщо грошей не вистачає?

- Підведення підсумків разом із групою підсумуйте основні принципи бюджетування — визначення пріоритетів, планування та важливість заощаджень.

Рефлексія

- Запитайте учасників, що вони зрозуміли про бюджетування і які корисні висновки винесли для себе.

- Наголосіть, що бюджет — це не обмеження, а інструмент, який допомагає досягти бажаних цілей і витратити гроші розумно.

Результат: Вправа дає підліткам базове уявлення про розподіл грошей, вчить їх зважати на пріоритети у витратах та важливість заощаджень. Також вона допомагає усвідомити, як фінансове планування може зробити їхні витрати більш ефективними, що є важливим навиком для дорослого життя.

Вправа: «Фінансовий план на подорож»

Мета: Навчити підлітків працювати в групах для досягнення спільної фінансової цілі, розвинути навички бюджетування, вміння визначати пріоритети та робити компромісні рішення.

Опис вправи

Вступ і пояснення завдання

- Поясніть учасникам, що їхнє завдання – спланувати бюджет для спільної подорожі.

- Уявіть ситуацію: група друзів планує поїздку на вихідні до іншого міста. У них є обмежений бюджет — наприклад, 5000 гривень на групу — і вони мають вибрати, на що витратити ці гроші.

- Мета вправи — розподілити бюджет так, щоб покрити всі важливі витрати та отримати максимум задоволення від подорожі.

Поділ на групи та розподіл ролей

- Розділіть учасників на групи по 4-5 осіб.

- Кожен учасник у групі отримує певну роль: лідера (координує обговорення), бухгалтера (рахує бюджет), планувальника розваг (пропонує ідеї

для активностей), економіста (відповідає за зменшення витрат), логіста (організовує транспорт і проживання).

Основне завдання: Розподіл бюджету. Роздайте картки з можливими витратами на подорож.

Наприклад:

- Транспорт (квитки на потяг, автобус або бензин для машини)
- Проживання в готелі
- Харчування (ресторан, кафе, фастфуд, самостійне приготування)
- Розваги (екскурсії, кіно, розважальні парки, сувеніри)
- Попросіть кожну групу розподілити 5000 грн так, щоб забезпечити основні потреби та виділити кошти на бажані розваги. Нагадайте, що грошей може не вистачити на все, тому потрібно обирати найважливіше.

Презентація бюджетів і обговорення :

- Після того як групи завершать планування, кожна команда презентує свій фінансовий план.
- Учасники можуть коротко розповісти, на що вони виділили гроші, які пріоритети встановили та чи довелося їм щось виключити з плану.

Поставте групам запитання для обговорення:

- Чи легко було ухвалити спільне рішення? Які були суперечки?
- Чи довелося обирати між бажаннями та реальними потребами?
- Що б вони змінили, якби мали більший бюджет?

Підведення підсумків

- Після презентацій обговоріть з групою основні висновки:
- Як важливо враховувати обмежений бюджет і визначати пріоритети?
- Які рішення виявилися найбільш ефективними?
- Як ця вправа допоможе в реальному житті під час планування витрат?
- Поясніть, що вміння обирати найважливіше, робити компроміси та обговорювати фінансові рішення в команді — це корисні навички, які знадобляться їм у дорослому житті.

Результати вправи: Ця вправа допоможе підліткам навчитися працювати в команді, планувати витрати, розвивати навички комунікації та управління фінансами. Також учасники усвідомлять, як важливо правильно розподіляти кошти для досягнення бажаного результату.

Вправа : «Фінансові пріоритети»

Мета: Допомогти учасникам усвідомити, як розставляти пріоритети у витратах і розділяти потреби та бажання.

Опис вправи:

1. Роздайте кожному учаснику картки з різними витратами або назвіть витрати вголос, якщо карток немає.
 2. Попросіть учасників розділити витрати на "необхідні" та "необов'язкові".
 3. Потім попросіть їх обрати три найважливіші витрати, без яких вони не змогли б обійтися протягом місяця.
 4. Проведіть коротке обговорення: які витрати виявилися найважливішими для кожного і чому? Чи важко було обирати, і як це допомагає зрозуміти особисті фінансові пріоритети?
- Результат:* Учасники усвідомити, як розставляти пріоритети у витратах і розділяти потреби та бажання.

Вправа: «Мої фінансові звички»

Мета: Проаналізувати фінансові звички учасників, щоб допомогти їм усвідомити свої сильні та слабкі сторони у поводженні з грошима.

Опис вправи:

Запропонуйте учасникам подумати і записати відповіді на кілька запитань:

- Як часто вони витрачають гроші на "миттєві" бажання (кава, перекуси, дрібні покупки)?
- Чи відкладають вони гроші? Якщо так, то як часто?
- На що вони б хотіли витратити більше, якби мали більше грошей?

Попросіть учасників поділитися, що вони зрозуміли про свої фінансові звички. Чи є щось, що вони хотіли б змінити?

Результат: Проаналізували фінансові звички учасників, що допомогло їм усвідомити свої сильні та слабкі сторони у поводженні з грошима.

Вправа: «День із моїм гаманцем»

Мета: Навчити учасників усвідомлено ставитися до щоденних витрат і відстежувати їх.

Опис вправи

1. Запропонуйте учасникам уявити типовий день і подумати, скільки та на що вони витрачають гроші протягом дня.
2. Нехай вони коротко запишуть свої щоденні витрати — сніданок, транспорт, обід, перекуси, покупки тощо.
3. Попросіть їх підрахувати загальну суму і задуматися, скільки таких "звичайних" днів буває за місяць.

4. Обговоріть, як такі невеликі витрати накопичуються і впливають на загальний бюджет. Чи є витрати, від яких можна було б відмовитися або зменшити?

Результат: Учасники навчилися усвідомлено ставитися до щоденних витрат і відстежувати їх.

Заняття 3 «Сімейний бюджет»

Мета: Ознайомити учнів із принципами планування та розподілу сімейного бюджету, розглянути роль кожного члена родини у фінансовому плануванні. Навчити аналізувати доходи та витрати родини, формувати навички спільного прийняття фінансових рішень, а також пояснити важливість узгодження потреб і пріоритетів для досягнення фінансових цілей родини. Сприяти розвитку відповідальності та поваги до родинного бюджету, що допоможе учням усвідомити цінність спільного управління фінансовими ресурсами.

Вправа: «Сімейні витрати і доходи»

Мета: Познайти учасників зі структурою сімейного бюджету, допомогти зрозуміти різницю між доходами та витратами і побачити, як формується бюджет родини.

Опис вправи

1. На дошці або фліпчарті намалюйте дві колонки: «Доходи» та «Витрати».
2. Запропонуйте учасникам разом скласти список можливих «джерел доходу» родини (зарплата батьків, додаткові підробітки, соціальні виплати тощо).
3. Після цього попросіть назвати «категорії витрат» родини (продукти, комунальні послуги, транспорт, навчання, розваги тощо).
4. Обговоріть з учасниками:
 - Які витрати є необхідними?
 - Які можна скоротити у разі обмеженого бюджету?
 - Чому важливо, щоб доходи та витрати були збалансованими?

Результат: Учасники познайомилися зі структурою сімейного бюджету, зрозуміли різницю між доходами та витратами і побачили, як формується бюджет родини.

Вправа «Непередбачені витрати»

Мета: Допомогти підліткам зрозуміти, чому важливо мати резервні кошти у сімейному бюджеті на непередбачені витрати.

Опис вправи:

1. Запропонуйте учасникам уявити, що сімейний бюджет складає певну суму, і розподіліть її разом з ними на обов'язкові витрати, заощадження та розваги.
2. Після цього витягніть картку з описом непередбаченої ситуації. Наприклад, "Зламався холодильник. Потрібно знайти 2000 грн на ремонт" або "Необхідні кошти на лікування зубів".
3. Попросіть учасників подумати, як вони вирішили б цю проблему: де знайти додаткові гроші, що можна було б виключити зі списку витрат.

4. Обговоріть разом, чому важливо мати резервні кошти і як це допомагає уникати фінансового стресу.

Ця вправа навчить учасників планувати наявність резервного фонду у сімейному бюджеті для непередбачених ситуацій.

Результат: Учні зрозуміли, чому важливо мати резервні кошти у сімейному бюджеті на непередбачені витрати.

Вправа : «Сімейні цілі»

Мета: Допомогти учасникам зрозуміти важливість спільного планування фінансових цілей у родині.

Опис вправи:

1. Запропонуйте кожному учаснику подумати про одну велику ціль, яка могла б бути у сім'ї (наприклад, купівля автомобіля, ремонт, подорож, покупка нового гаджета тощо).

2. Попросіть записати ціль і обміркувати, скільки приблизно коштів вона потребує.

3. Поділіть учасників на пари або групи і попросіть обговорити, як родина могла б накопичувати на цю ціль (відкладати щомісяця певну суму, відмовитися від якихось розваг, знаходити додатковий дохід тощо).

4. Обговоріть разом, як спільне планування цілей допомагає досягати їх швидше і злагодженіше.

Результат: Учасники зрозуміли важливість спільного планування фінансових цілей у родині.

Вправа «Де можна зекономити?»

Мета: Навчити підлітків знаходити можливості для економії в сімейному бюджеті і розуміти, як скорочення витрат впливає на фінансове становище родини.

Опис вправи:

1. Запропонуйте учасникам скласти список типових витрат сім'ї (продукти, транспорт, комунальні послуги, одяг, розваги).

2. Попросіть подумати і записати ідеї, як можна було б зекономити на кожній категорії. Наприклад, купувати продукти зі знижками, користуватися громадським транспортом замість таксі, зменшити витрати на комунальні послуги, вимикаючи світло, купувати речі на розпродажах.

3. Обговоріть ідеї разом: які з них легко застосувати, а які могли б викликати труднощі?

4. Підкресліть, що навіть невеликі зміни можуть значно допомогти економити, особливо у великих сім'ях.

Результат: Підлітки навчилися знаходити можливості для економії в сімейному бюджеті і розуміти, як скорочення витрат впливає на фінансове становище родини.

Вправа: «Фінансова порада для родини»

Мета: Закріпити знання про основні принципи сімейного бюджету, розвинути вміння аналізувати витрати, визначати пріоритети та формулювати корисні поради для ефективного управління сімейними фінансами.

Опис вправи:

Вступна бесіда

- Поясніть учасникам, що на завершення заняття вони мають дати уявну «фінансову пораду» для своєї (або вигаданої) родини.

- Розкажіть, що це має бути одна конкретна порада, яка допоможе родині краще управляти грошима або досягти фінансових цілей.

Роздуми та складання поради

- Запропонуйте кожному учаснику подумати, що саме було б корисним для його родини:

- Наприклад, скорочення витрат на розваги, запровадження регулярних заощаджень, або встановлення обмежень на покупки.

- Попросіть учасників записати свою пораду на аркуші. Заохочуйте бути конкретними: "Щоб зекономити, можна влаштовувати вихідні без витрат на кафе і замінити їх сімейними прогулянками або іграми вдома."

Обговорення в парах або групах

- Об'єднайте учасників у пари або малі групи.

- Запропонуйте їм поділитися своїми порадами і обговорити, чому вони вважають свої ідеї корисними для родини.

- Кожен учасник може також коротко прокоментувати, як він сам зміг би втілити свою пораду або як би це допомогло його родині.

Презентація та загальні висновки

- Запросіть кількох учасників поділитися своїми порадами з усіма присутніми.

- Проведіть загальне обговорення:

- Які поради були найбільш популярними?

- Чому важливо обговорювати фінансові рішення з сім'єю?

- Як навіть одна маленька зміна може допомогти покращити фінансове становище сім'ї?

- Завершіть вправу, підкресливши, що інколи навіть одна корисна звичка може допомогти значно зекономити та зробити фінансове життя родини комфортнішим.

Результат: ця вправа допоможе учасникам сформулювати конкретні, практичні поради, які вони могли б обговорити зі своєю сім'єю, і закріпить знання про важливість спільного підходу до управління сімейними фінансами.

Вправа «Рефлексія»

Мета: усвідомлення та закріплення нових знань.

Опис вправи:

Учасники, за бажанням, відповідають на запитання:

Питання:

Що нового ви дізналися протягом заняття?

Яка вправа вам була найцікавішою?

Які емоції виникали у вас під час заняття?

Заняття 4 «Банківські послуги»

Мета: Ознайомити учнів із основними видами банківських послуг і продуктів, такими як відкриття рахунку, банківські картки, кредити, депозити та онлайн-банкінг. Розвинути розуміння принципів роботи банків, навчити користуватися базовими банківськими послугами, а також сформувані усвідомлене ставлення до фінансових продуктів, зокрема до кредитування. Допомогти учням зрозуміти важливість фінансової безпеки при використанні банківських послуг.

Вправа «Мій банк»

Мета: Ознайомитися з поняттям банківських послуг і стимулювати учасників подумати про їх важливість у повсякденному житті.

Опис вправи:

Запитання для обговорення:

Почніть заняття з короткого опитування, щоб залучити учасників до роздумів про роль банків у їхньому житті. Поставте питання, на які кожен зможе дати короткі відповіді:

- Що таке банк?
- Які послуги надають банки?
- Чи користувалися ви раніше банківськими послугами? Якщо так, то якими?

Розділіть учасників на невеликі групи по 3-4 особи. Попросіть їх уявити, що вони створюють свій власний банк. Обговоріть такі питання в групах:

- Які послуги пропонуватиме ваш банк?
- Чим ваш банк буде відрізнятися від інших?
- Які потреби клієнтів він задовольнятиме?

Дайте групам 10 хвилин на обговорення і підготовку короткої презентації своїх ідей.

Презентація ідей: Кожна група презентує свій "банк", а інші учасники можуть поставити запитання. Це дозволить учасникам отримати загальне уявлення про різноманітність банківських послуг і основні потреби клієнтів, які банки задовольняють.

Після презентацій обговоріть з учасниками:

- Які послуги були найпопулярнішими серед створених банків і чому.
- Як різні банківські послуги допомагають людям у повсякденному житті (зберігання грошей, кредити, інвестиції тощо).

Результат: В кінці вправи учасники повинні мати загальне розуміння, що таке банківські послуги, як вони впливають на життя людей і які існують основні види банківських продуктів.

Вправа: «Типи банківських послуг»

Мета: Розібратися в різних типах банківських послуг та зрозуміти, як вони задовольняють потреби клієнтів.

Опис вправи

1. Роздайте учасникам картки з назвами різних банківських послуг: депозити, кредити, інвестиційні послуги, послуги з управління рахунками, онлайн-банкінг, обмін валют тощо.

2. Попросіть учасників об'єднатися в невеликі групи по 3-4 особи. Кожна група вибирає одну послугу і готує коротку презентацію, в якій пояснює:

- Що це за послуга.
- Як вона працює і для чого потрібна.
- Кому вона може бути корисна і чому.

3. Після цього кожна група представляє свою послугу всім учасникам. Інші можуть ставити запитання та ділитися власним досвідом. Допомагаємо з поясненням термінів, якщо у групи виникають труднощі, та допомагаємо пояснювати.

Результат: Учасники отримують чітке уявлення про різні банківські послуги та їх значення для клієнтів.

Вправа «Ситуаційне моделювання: Вибір банківської послуги»

Мета: Виробити навички вибору відповідних банківських послуг залежно від конкретних фінансових потреб клієнтів.

Опис вправи:

1. Роздайте учасникам різні ситуації, наприклад:

- Людина хоче заощаджувати на подорож.
- Молода пара планує купити квартиру.
- Бізнес потребує кредиту для розвитку.
- Людина бажає інвестувати для отримання пасивного доходу.

2. Попросіть учасників вибрати одну або кілька послуг, які найкраще підійдуть для їхньої ситуації, та аргументувати свій вибір.

3. Кожен учасник або група представляє свій вибір і пояснює, чому обрані послуги найкраще задовольняють потреби клієнта.

Результат: Учасники навчаться аналізувати різні фінансові потреби та вибирати відповідні банківські продукти для їх задоволення.

Вправа «Аналіз банківських тарифів»

Мета: Ознайомитися з умовами різних банківських тарифів і навчитися порівнювати їх для вибору найбільш вигідних пропозицій.

Опис вправи:

1. Підготуйте кілька прикладів тарифів для основних послуг (наприклад, відкриття рахунку, випуск карти, комісії за зняття готівки, відсоткові ставки за кредитами тощо) з різних банків.

2. Розділіть учасників на групи. Кожна група повинна проаналізувати тарифи, порівняти умови різних банків і обрати найбільш вигідний варіант для конкретної послуги (наприклад, "найдешевший рахунок", "вигідний кредит").

3. Кожна група представляє свій вибір з аргументами, чому саме цей тариф є найбільш оптимальним у даному випадку.

Результат: Учасники навчаться аналізувати та порівнювати банківські тарифи, що допоможе їм у реальному житті робити обґрунтований вибір на користь найбільш вигідних послуг.

Вправа «Мій банківський продукт»

Мета: Закріпити знання про банківські продукти, розвинути креативність і критичне мислення.

Опис вправи:

1. Попросіть кожного учасника придумати новий банківський продукт або послугу, яка, на їхню думку, була б корисною та актуальною для клієнтів. Це може бути, наприклад, інноваційний вид депозиту, кредиту або мобільного додатку для зручного управління фінансами.

2. Після цього нехай кожен опише свій продукт за такими критеріями:

- Назва продукту.
- Для кого він призначений.
- Які потреби він задовольняє.

- Що робить його унікальним або зручним порівняно з іншими банківськими послугами.

3. Кожен учасник коротко презентує свій банківський продукт іншим, а інші можуть ставити запитання або висловлювати ідеї щодо вдосконалення.

Результат: Учасники закріплюють знання про основні види банківських послуг і спробують знайти нові, більш зручні рішення для фінансових потреб клієнтів.

Вправа «Фінансовий кейс: Допоможи клієнту»

Мета: Практикувати навички вирішення проблем, аналізу банківських послуг та роботи з фінансовими кейсами.

Опис вправи:

1. Підготуйте кілька кейсів з реальними фінансовими проблемами клієнтів, наприклад:

- Студент хоче відкрити накопичувальний рахунок для стипендії.

- Родина планує накопичити гроші на освіту дитини.

- Людина потребує кредиту для відкриття малого бізнесу, але боїться високих відсотків.

2. Розділіть учасників на групи по 3-4 особи та дайте кожній групі один кейс. Попросіть їх проаналізувати ситуацію, обрати відповідні банківські продукти та скласти план вирішення.

3. Кожна група презентує свої рішення іншим, пояснюючи, чому вибрали саме такі послуги.

Результат: Учасники навчаться аналізувати реальні фінансові проблеми та підбирати відповідні банківські продукти, що допоможе закріпити знання та підвищити практичні навички.

Заняття 5 «Фінансова безпека та шахрайство»

Мета: Навчити учнів основам фінансової безпеки, розглянути основні види фінансових шахрайств і способи їх уникнення. Сформувати розуміння важливості захисту особистої фінансової інформації та розвинути навички безпечного користування банківськими картками, онлайн-банкінгом та іншими фінансовими інструментами. Ознайомити учнів з поширеними схемами шахрайства та способами перевірки достовірності фінансових пропозицій, що сприятиме підвищенню обізнаності та зниженню ризику фінансових втрат.

Вправа «Що таке фінансова безпека?»

Мета: Стимулювати учасників замислитися про фінансову безпеку і дізнатися їхній рівень знань щодо шахрайських методів.

Опис вправи:

1. Почніть із запитань для обговорення, щоб залучити учасників і визначити, як вони розуміють фінансову безпеку:

- Що, на вашу думку, означає "фінансова безпека"?
- З якими видами шахрайства або фінансових ризиків ви знайомі?
- Як ви зазвичай захищаєте свої фінанси та особисті дані?

2. Попросіть учасників поділитися короткими відповідями або досвідом. Можна провести міні-опитування з підняттям рук, наприклад: "Хто зіштовхувався з фінансовим шахрайством?" або "Хто має встановлені додаткові рівні захисту для своїх рахунків?"

3. Запишіть основні ідеї на дошці, щоб побачити загальну картину розуміння теми.

Результат: Учасники починають обдумувати власний рівень фінансової безпеки, ділитися досвідом та дізнаватися, як різні люди захищають свої фінанси.

Вправа «Впізнай шахрайство»

Мета: Ознайомити учасників з основними видами фінансового шахрайства та сформувати початкові навички розпізнавання загроз.

Опис вправи:

1. Підготуйте кілька карток або слайдів із короткими описами ситуацій, які можуть містити ознаки шахрайства. Наприклад:

- Отримання повідомлення про виграш великої суми грошей.
- Дзвінок з "банку" з проханням надати особисті дані.
- Лист із запитом перейти за посиланням і підтвердити реквізити карток.

2. Роздайте картки учасникам або покажіть слайди та попросіть їх оцінити кожну ситуацію, відповівши на запитання:

- Чи може це бути шахрайством? Якщо так, то чому?

- Які ознаки вказують на шахрайство?

3. Обговоріть кожен сценарій разом і поясніть основні характеристики шахрайських схем, щоб учасники могли їх легко розпізнавати.

Результат: Учасники отримують базове розуміння поширених схем шахрайства, вчаться розпізнавати ознаки небезпеки та замислюються про власну пильність у таких ситуаціях.

Вправа «Інсценування шахрайських ситуацій»

Мета: Навчити учасників виявляти ознаки шахрайства та реагувати на них у реальному часі.

Опис вправи:

1. Підготуйте декілька сценаріїв шахрайських ситуацій і запросіть учасників розіграти їх у ролях. Кожна ситуація повинна мати певну ознаку шахрайства, наприклад:

- Фішинг: Один учасник зображає "представника банку", який просить іншу людину підтвердити реквізити рахунку через підозріле посилання.

- Шахрайство з онлайн-покупками: Учасник "продає" товар у соцмережах і просить покупця зробити передоплату на незнайомий рахунок.

- Телефонне шахрайство: Дзвінок нібито від служби підтримки банку, який просить підтвердити паролі або коди доступу.

2. Розділіть учасників на пари або невеликі групи та роздайте кожній групі сценарій. Один учасник грає роль "шахрая", інший — "жертви", решта можуть спостерігати або грати ролі свідків.

3. Після інсценування обговоріть ситуацію:

- Як жертва могла запідозрити шахрайство?

- Які слова, дії або запити "шахрая" викликали найбільшу підозру?

- Як найкраще реагувати на подібну ситуацію, щоб убезпечити себе?

4. Повторіть з кількома різними сценаріями, щоб учасники побачили різні види шахрайства та потренувалися у швидкому реагуванні.

Результат: Учасники вчаться на практиці виявляти шахрайські ознаки, відпрацьовують поведінку в ризикових ситуаціях та отримують корисний досвід для захисту своїх фінансів.

Вправа «Складання плану особистої фінансової безпеки»

Мета: Допомогти учасникам створити персональну стратегію захисту своїх фінансів та особистих даних.

Опис вправи:

1. Роздайте учасникам шаблони для складання плану фінансової безпеки або просто кілька запитань для обдумування. Наприклад:
 - Які основні кроки ви вже робите для захисту своїх фінансів?
 - Які ще методи безпеки ви могли б додати (наприклад, двофакторна аутентифікація, зміна паролів, уникнення підозрілих сайтів тощо)?
 - Як ви будете реагувати на підозрілі дзвінки, електронні листи або повідомлення?
2. Попросіть кожного учасника скласти короткий план дій для власної фінансової безпеки та записати кілька конкретних кроків, які вони планують впровадити у своєму житті.
3. По можливості організуйте коротке обговорення, де учасники можуть поділитися своїми планами або цікавими знахідками, які допоможуть іншим посилити власний захист.

Результат: Учасники складуть чіткий і практичний план для захисту своїх фінансів, а також отримають корисні поради один від одного для підвищення рівня безпеки.

Вправа «Розробка пам'ятки з фінансової безпеки»

Мета: Закріпити знання учасників і створити практичний інструмент, який допоможе їм і надалі уникати шахрайства.

Опис вправи

1. Попросіть учасників об'єднатися в невеликі групи по 3-4 особи. Кожна група повинна створити коротку пам'ятку або чек-лист з основними правилами фінансової безпеки, щоб попереджати шахрайські дії.
2. Дайте кілька підказок для початку роботи:
 - Які ознаки найчастіше вказують на шахрайство?
 - Як правильно реагувати на підозрілі повідомлення, дзвінки чи посилання?
 - Які дії потрібно виконувати регулярно (наприклад, зміна паролів, перевірка виписок по рахунках)?
3. Після створення пам'ятки кожна група презентує свої рекомендації всім учасникам. Обговоріть, які з них є найважливішими або найбільш корисними.
4. За можливості, зробіть фото пам'яток або створіть цифровий варіант, щоб учасники могли скористатися ними в майбутньому.

Результат: Учасники сформулюють практичний набір правил з фінансової безпеки, який допоможе їм залишатися захищеними від шахраїв.

Вправа «План дій на випадок шахрайства»

Мета: Ознайомити учасників з основними кроками, які необхідно зробити, якщо вони стали жертвами або свідками фінансового шахрайства.

Опис вправи:

1. Роздайте учасникам приклади ситуацій, коли вони можуть виявити шахрайство або стати його жертвою, наприклад:

- Помітили незрозумілі транзакції на банківському рахунку.
- Отримали підозріле повідомлення з проханням надати особисті дані.
- Потрапили на шахрайський сайт або програма виманила дані картки.

2. Попросіть учасників розробити план дій на випадок кожної з таких ситуацій, обміркувавши такі питання:

- Що робити негайно, щоб мінімізувати збитки?
- Які організації потрібно повідомити (банк, кіберполіція)?
- Як підготувати інформацію або докази, які можуть знадобитися для розслідування?

3. Після обговорення кожна група презентує свій план дій. Завершіть вправу загальним обговоренням важливості швидких дій у випадку шахрайства та закріпіть найбільш ефективні методи реагування.

Результат: Учасники отримають чітке розуміння, як діяти в ситуаціях шахрайства, і навчаться розробляти плани захисту для запобігання повторним атакам.

Заняття 6 «Інвестиції та заощадження»

Мета: Ознайомити учнів із поняттями інвестицій та заощаджень, пояснити їхню важливість для фінансової стабільності та зростання добробуту. Навчити учнів основних принципів накопичення коштів та різних способів інвестування, таких як банківські депозити, акції, облігації тощо. Сформувані розуміння ризиків і вигод, пов'язаних з інвестиціями, а також розвинути навички обґрунтованого прийняття рішень щодо заощадження та інвестування для досягнення фінансових цілей у короткостроковій та довгостроковій перспективі.

Вправа «Що таке інвестиції та заощадження?»

Мета: Допомогти учасникам зрозуміти різницю між інвестиціями та заощадженнями і визначити їхнє місце у фінансовому плануванні.

Опис вправи:

1. Почніть заняття з відкритого обговорення. Запитайте учасників:
 - Що таке заощадження і що таке інвестиції? Чим вони відрізняються?
 - Які приклади заощаджень та інвестицій ви знаєте?
2. Запишіть відповіді учасників на дошці або в цифровій презентації, щоб візуалізувати їхні уявлення про ці поняття.
3. Поясніть основну різницю:
 - Заощадження – це накопичення грошей для певних цілей або на випадок потреби, зазвичай на ощадних рахунках або у вигляді готівки.
 - Інвестиції – це використання грошей з метою отримання доходу або збільшення капіталу в майбутньому, часто пов'язане з ризиками.
4. Запитайте, хто з учасників використовує або хотів би використовувати ці фінансові інструменти, і для яких цілей.

Результат: Учасники починають краще розуміти концепції заощаджень та інвестицій і їхнє значення для фінансової стабільності та майбутнього доходу.

Вправа «Фінансові цілі: короткострокові та довгострокові»

Мета: Допомогти учасникам визначити свої фінансові цілі та зрозуміти, які з них підходять для заощаджень, а які — для інвестицій.

Опис програми:

1. Попросіть кожного учасника записати дві свої фінансові цілі: одну короткострокову (до 1 року) і одну довгострокову (3-5 років і більше).
 - Наприклад, короткострокова ціль може бути зібрати гроші на подорож, а довгострокова – накопичити на купівлю автомобіля чи житла.

2. Після того, як учасники поділяться своїми цілями, поясніть, які з них зазвичай фінансуються за рахунок заощаджень, а які можуть підходити для інвестицій.

- Короткострокові цілі зазвичай покриваються заощадженнями, адже вони вимагають збереження грошей у надійних і доступних джерелах.

- Довгострокові цілі можуть бути фінансовані за допомогою інвестицій, оскільки є час для потенційного зростання капіталу, хоча й із певними ризиками.

3. Обговоріть, як різні цілі можуть вплинути на вибір фінансових інструментів, таких як депозити, акції або інвестиційні фонди.

Результат: Учасники визначають свої фінансові пріоритети та розуміють, як цілі впливають на вибір між заощадженням і інвестуванням, формуючи підґрунтя для подальшого вивчення теми

Вправа «Інвестиційний портфель для новачка»

Мета: Допомогти учасникам зрозуміти принципи диверсифікації інвестиційного портфеля та обрати стратегію для інвестування.

Опис вправи:

1. Підготуйте картки або слайди з різними типами інвестиційних активів: акції, облігації, нерухомість, інвестиційні фонди, депозити, криптовалюти тощо. Кожна картка має містити короткий опис активу, очікуваний рівень доходу та ризику.

2. Поділіть учасників на групи та дайте їм завдання: сформувати "інвестиційний портфель для новачка" з певною сумою грошей (наприклад, 1000 у.о.), яку вони хочуть вкласти. Нехай кожна група обере комбінацію активів для свого портфеля, виходячи з таких критеріїв:

- Рівень прийняттого ризику.
- Очікуваний дохід.
- Тривалість інвестування.

3. Кожна група повинна обґрунтувати свій вибір і пояснити, чому обрали саме такі активи. Після цього вони представляють свої портфелі та аргументи перед іншими.

4. Наприкінці обговоріть, чому важлива диверсифікація і як балансувати ризик та дохідність у своєму портфелі.

Результат: Учасники розуміють основи створення інвестиційного портфеля, навчаються оцінювати різні активи з точки зору ризику та дохідності й закріплюють принципи диверсифікації.

Вправа «Створення плану заощаджень»

Мета: Допомогти учасникам розробити конкретний план заощаджень для досягнення своєї фінансової мети.

Опис програми:

1. Попросіть учасників вибрати одну конкретну фінансову ціль (короткострокову або довгострокову), для досягнення якої вони хочуть почати заощаджувати. Наприклад, накопичення на подорож, покупку гаджета, авансовий внесок на житло тощо.

2. Після того, як кожен вибрав мету, дайте учасникам кілька запитань, щоб допомогти з плануванням:

- Яка загальна сума потрібна для досягнення мети?
- Скільки часу ви готові відкласти на цю ціль?
- Скільки грошей потрібно відкласти щомісяця для досягнення мети у встановлений термін?

3. Попросіть учасників також подумати про інструменти для заощаджень, які можуть їм допомогти (наприклад, ощадний рахунок, депозит або спеціальний накопичувальний рахунок).

4. Кожен учасник повинен скласти власний план заощаджень з чітким графіком і сумами щомісячних внесків. Обговоріть у загальному колі, як така дисципліна сприяє досягненню фінансових цілей.

Результат: Учасники отримають конкретний план заощаджень для особистої мети, навчаться розподіляти щомісячний бюджет для накопичення та зрозуміють важливість дисципліни в досягненні фінансових цілей.

Вправа «Вибір стратегії інвестування»

Мета: Навчити учнів підбирати інвестиційні інструменти залежно від мети, тривалості інвестицій та готовності до ризику

Опис вправи

Надайте учням інформація про кілька різних інвестиційних інструментів (банківські депозити, акції, облігації, інвестиційні фонди, нерухомість). Їм потрібно обрати, який інструмент підходить для кожного з наступних сценаріїв, враховуючи різні рівні ризику, ліквідності, очікуваного доходу та інвестиційного горизонту.

Сценарій 1: Івану 25 років, і він хоче почати інвестувати, щоб накопичити капітал для великої покупки (наприклад, автомобіля) протягом наступних 5 років.

Сценарій 2: Олена планує вийти на пенсію через 15 років і хоче почати інвестувати в щось, що принесе стабільний дохід і збереже її кошти.

Сценарій 3: Марія хоче створити резервний фонд, який можна буде використати в разі непередбачених обставин у будь-який момент.

Сценарій 4: Сергій готовий ризикнути, але хоче отримати максимальний можливий дохід протягом тривалого періоду (10+ років).

Результат: Учні навчилися підбирати інвестиційні інструменти залежно від мети, тривалості інвестицій та готовності до ризику

Вправа «Створення особистого фінансового плану»

Мета: Навчити учнів мислити стратегічно, планувати свої фінанси на майбутнє, враховуючи свої особисті цілі та фінансові можливості, а також обирати відповідні інструменти для заощаджень і інвестування.

Опис програми

Запропонуйте учням скласти власний фінансовий план на наступні 5 років, виходячи з їхніх поточних доходів, витрат і фінансових цілей. План повинен включати:

1. Мета заощаджень та інвестицій (наприклад, накопичення на велику покупку, створення резервного фонду, інвестування в освіту або майбутню пенсію).
2. Розрахунок щомісячної суми для заощадження, виходячи з поточного доходу та витрат.
3. Вибір інструментів для інвестування для різних цілей (наприклад, більш консервативні інструменти для короткострокових цілей та більш ризикові для довгострокових).
4. Аналіз ризиків та ліквідності для кожного інструменту, який студент планує використовувати, і пояснення, чому він вважає цей інструмент відповідним.
5. План коригування інвестицій залежно від змін в особистих доходах або економічній ситуації.

Приклад для обговорення: Учні можуть обговорити між собою складені плани, порівняти підходи до досягнення фінансових цілей та поділитися думками про обрані інвестиційні інструменти. Кожен студент повинен аргументувати, чому обраний ним план підходить саме для його цілей і рівня толерантності до ризику.

Результат: Учні навчилися мислити стратегічно, планувати свої фінанси на майбутнє, враховуючи свої особисті цілі та фінансові можливості, а також обирати відповідні інструменти для заощаджень і інвестування.

Заняття 7 «Фінансова відповідальність і етика»

Мета: Сформувати в учнів розуміння важливості відповідального та етичного ставлення до фінансів. Ознайомити з основними принципами фінансової відповідальності, такими як дотримання зобов'язань, чесність у фінансових питаннях, уникнення боргів і підтримка доброчесності в особистих і професійних фінансах. Пояснити значення етичних норм при прийнятті фінансових рішень, розвивати навички оцінювання етичних аспектів у фінансових ситуаціях, а також мотивувати учнів до усвідомленого підходу до особистих фінансових дій для збереження довіри й репутації.

Вправа «Етична дилема у фінансових рішеннях»

Мета: Навчити учнів розпізнавати етичні аспекти фінансових рішень і розуміти, як їхні дії можуть вплинути на інших людей. Це також сприяє формуванню навичок критичного мислення і розумінню, чому важливо дотримуватися етики у фінансових справах.

Опис вправи

Учні розглядають етичні дилеми, що можуть виникати у фінансових рішеннях. Наведено кілька ситуацій, і кожен учень обирає одну та пропонує, як би він вчинив і чому. Після цього йде коротке обговорення в групі.

Ситуації

Ситуація 1: Ви працюєте у відділі продажів великої фінансової компанії. Один із клієнтів хоче вкласти гроші у високоризиковий фонд, не усвідомлюючи всіх ризиків. Ваш дохід залежить від комісій, тому ви отримаєте більший прибуток, якщо цей клієнт вкладе гроші саме у цей фонд.

Ситуація 2: Ваш друг попросив у вас позичити значну суму грошей на особисті витрати. Він обіцяє повернути їх за місяць, але у вас немає гарантії, що він дійсно це зробить, і ви розумієте, що він має фінансові проблеми.

Ситуація 3: Ви випадково дізналися конфіденційну інформацію про акції компанії, де працюєте. Ця інформація може вплинути на їхню ціну, і у вас є можливість швидко придбати акції, поки вони не вирости в ціні.

Результат: Учні навчилися розпізнавати етичні аспекти фінансових рішень і розуміти, як їхні дії можуть вплинути на інших людей. Це також сприяє формуванню навичок критичного мислення і розумінню, чому важливо дотримуватися етики у фінансових справах.

Вправа «Поняття фінансової відповідальності»

Мета: Допомогти учням зрозуміти основні принципи фінансової відповідальності, усвідомити її важливість для особистого та суспільного добробуту та підготуватися до подальшого вивчення теми етики у фінансах.

Опис вправи

Розділіть учнів на групи і обговорюють, що для них означає "фінансова відповідальність". Після обговорення кожна група формулює свою відповідь та ділиться нею з класом. Окремо обговорюються такі поняття, як особистий бюджет, відповідальне позичання, своєчасне виконання фінансових зобов'язань, чесність у фінансових угодах.

Запитання для обговорення:

1. Як би ви пояснили поняття "фінансова відповідальність" простими словами?
2. Чому важливо відповідально підходити до управління своїми фінансами?
3. Як недотримання фінансової відповідальності може вплинути на інших людей, наприклад, на вашу сім'ю чи бізнес-партнерів?

Результат: Учні зрозуміли основні принципи фінансової відповідальності, усвідомити її важливість для особистого та суспільного добробуту та підготуватися до подальшого вивчення теми етики у фінансах.

Вправа «Етичне споживання та вплив на фінанси»

Мета: Допомогти підліткам зрозуміти, як фінансова відповідальність і етика проявляються навіть у повсякденних покупках, навчити їх усвідомлено ставитися до витрат і задуматися над впливом своїх фінансових рішень на світ.

Опис вправи:

Запропонуйте учням подумати над тим, як їхні споживчі рішення впливають на навколишній світ і чому етика є важливою навіть у виборі повсякденних покупок. Для цього студенти розбиваються на пари або групи і обговорюють декілька ситуацій, після чого представляють свої висновки іншим.

Ситуація 1: Ви можете купити дешевий товар від відомого бренду, але знаєте, що ця компанія має проблеми з умовами праці на фабриках. Чи важливо звертати на це увагу?

Ситуація 2: Ви маєте вибір: купити дешевий одноразовий товар або дорожчий, але багаторазовий. Що оберете і чому?

Ситуація 3: У магазині є можливість віддати частину коштів на благодійність при покупці. Ви знаєте, що зможете пожертвувати навіть невелику суму – чи важливо це для вас?

Результат: Учні зрозуміли основні принципи фінансової відповідальності, усвідомити її важливість для особистого та суспільного добробуту та підготуватися до подальшого вивчення теми етики у фінансах.

Фінансова гра «Побудуй свій місячний бюджет»

Мета: Ця гра дозволяє підліткам на практиці побачити, як важливо планувати свої витрати та мати фінансовий резерв на випадок непередбачуваних ситуацій. Вона також допомагає розвинути навички ухвалення зважених рішень і відповідального ставлення до грошей

Опис вправи:

У цій грі учні мають отримати уявний дохід на місяць (наприклад, 2000 грн) і мають розподілити його між різними категоріями витрат, щоб пройти весь місяць, не виходячи за рамки бюджету. Деякі витрати є обов'язковими, а деякі – необов'язковими, і підлітки мають самостійно вирішувати, що для них важливіше.

Процес:

1. Вихідні умови: Кожному учаснику дається аркуш з категоріями витрат і сумами, які вони можуть витратити на кожную з них. Наприклад:

- Харчування: 600 грн
- Проїзд: 300 грн
- Розваги: до 500 грн
- Покупки: до 400 грн
- Заощадження: бажано відкласти хоча б 200 грн

2. Несподівані витрати: В процесі гри учасникам можуть випасти картки з несподіваними витратами (наприклад, поломка телефону або запрошення на день народження друга). Вони повинні адаптувати бюджет, обираючи, що скоротити або від чого відмовитися, щоб залишитись у межах доходу.

3. Підведення підсумків: Наприкінці гри кожен учасник аналізує свій бюджет: чи вдалося їм залишити кошти на заощадження, чи всі необхідні витрати були покриті, які рішення виявилися важкими.

Обговорення: Що виявилось найскладнішим під час розподілу грошей? Які категорії довелося урізати через несподівані витрати? Як планування бюджету може допомогти в реальному житті уникнути боргів і мати запас на непередбачувані витрати?

Результат: Учні усвідомили важливість планувати свої витрати та мати фінансовий резерв на випадок непередбачуваних ситуацій. Вона Також допомагає розвинути навички ухвалення зважених рішень і відповідального ставлення до грошей

Вправа «Створення персонального фінансового плану»

Мета: Допомогти підліткам застосувати отримані знання для створення реального фінансового плану, розвивати навички планування, управління

доходами і витратами, а також виховувати відповідальне ставлення до власних фінансів.

Опис вправи:

Кожен учень складає фінансовий план на найближчі шість місяців. План має включати особистий бюджет, заощадження для досягнення цілей, а також облік несподіваних витрат. Завдання допоможе підліткам систематизувати знання, отримані під час курсу, і застосувати їх у реальному житті

1. Визначення доходів та витрат: Запишіть усі можливі джерела доходів (наприклад, кишенькові гроші, заробіток від підробітку) та основні категорії витрат (харчування, транспорт, розваги, покупки тощо).

2. Встановлення цілей: Кожен підліток визначає короткострокові (на 1–3 місяці) та довгострокові (на 6 місяців) фінансові цілі (наприклад, купівля нового гаджета або накопичення на подорож).

3. Розподіл коштів: Відкладіть кошти на обов'язкові витрати, заощадження для досягнення цілей та резервний фонд (для непередбачених витрат).

4. Аналіз етичних та відповідальних витрат: Кожен підліток обирає, на чому готовий заощаджувати, а які витрати є важливими для нього. Обмірковує, які з них варто скоротити на користь досягнення своїх цілей та підтримки резервного фонду.

Підсумкове обговорення: Учасники обмінюються своїми планами, обговорюючи, що вони навчилися під час курсу і як ці знання допоможуть їм досягати своїх цілей у майбутньому.

Результат: Учасники отримають конкретний план заощаджень для особистої мети, навчаться розподіляти щомісячний бюджет для накопичення та зрозуміють важливість дисципліни в досягненні фінансових цілей.

Вправа «Фінансові рішення та етика»

Мета: Розвинути навички критичного мислення, уміння ухвалювати обґрунтовані рішення в умовах обмежених ресурсів та виховати розуміння етичних аспектів у фінансових питаннях.

Опис вправи:

Об'єднайте учнів в групи та отримують різні сценарії, що включають елементи фінансової відповідальності та етики. У кожному сценарії учасники мають ухвалити рішення та обґрунтувати його з урахуванням етичних стандартів, а також фінансової вигоди чи ризиків. Потім кожна група презентує свої рішення іншим.

Ситуація 1. Ви вирішили купити новий гаджет, але для цього доведеться витратити всі свої заощадження, залишившись без резерву. Чи готові ви піти на це?

Ситуація 2. Ви дізналися про можливість підробітку, але знаєте, що оплата за нього "в конверті" і без офіційного оформлення. Чи варто погоджуватися?

Ситуація 3. Ви позичили гроші другові, але він не повертає їх вчасно. У вас є можливість наполягти на поверненні коштів або обговорити з другом альтернативний спосіб погашення боргу. Як ви вчините?

Ситуація 4. У вас є вибір між покупкою одноразового дешевого товару та екологічного, але дорожчого. Ви вирішуєте, що для вас важливіше: економія чи підтримка екології?

Обговорення: Після презентацій групи обговорюють, які цінності та принципи керували ними при прийнятті рішень, чи були між ними суперечності, і як вони вплинули б на їх фінансовий стан у майбутньому.

Підведення підсумків роботи : обмін думками, почуттями, враженнями та отриманим досвідом.

Рефлексія тренінгової програми.

Список використаних джерел

1. Смовженко Т.С. Фінансова грамотність населення та її вплив на розвиток економіки України / Т.С. Смовжено, А. Я. Кузнєцова // Регіональна економіка. – 2013. – №2. – С. 34-42.
2. Юрій С.І. Фінансова грамотність населення у діалектиці сучасних освітніх тенденцій / С.І. Юрій, Т.О. Кізіма // Фінанси України. – 2012. – №2. – С. 16-25.
3. Кізіма Т.О. Фінансова грамотність населення: зарубіжний досвід і вітчизняні реалії / Т.О. Кізіма // Вісник ТНЕУ. – 2012. – №2. – С. 64-71.
4. Бонд Р. Фінансова грамотність та обізнаність в Україні: факти та висновки. – 2-ге вид., доп. та випр. / Р. Бонд, О. Куценко, Н. Лозинська // Проект USAID «Розвиток фінансового сектору» (FINREP). – Київ, Грудень 2010. – 42 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – www.svb.org.ua/sites/default/files/finlit_survey_6dec2010_ua.pdf
5. Шпак І. Фінансово безкультурні українці? / І. Шпак // Економічна правда. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.epravda.com.ua/publications/2011/03/3/274995/
6. Смовженко Т.С. Проект «Фінансова грамотність»: досягнення, проблемні питання і завдання на майбутнє / Т.С. Смовжено [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://khibs.ubs.edu.ua/wpcontent/uploads/2015/09/2015_proekt-fin-gramot_2-red.pdf
7. Поняття «Фінансова грамотність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://biznesprost.ru/finansovaya-gramotnost.html>
8. Книги для підвищення фінансової грамотності [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://samoosvita.in.ua/knygy-dlya-pidvyshhennyafinansovoyi-gramotnosti/>

Додаток 1. (заняття 1 вправа 5)**Вікторина з фінансової грамотності**

Мета вікторини: Ознайомити підлітків із базовими поняттями фінансів, навчити їх розрізняти основні види доходів і витрат, заощаджувати та розуміти принципи фінансового планування.

Питання вікторини

1. Що таке бюджет?

- А. Гроші, які отримує людина за роботу.
- В. План доходів та витрат на певний період.
- С. Платежі, які людина робить щомісяця.
- D. Дохід від продажу акцій.

Правильна відповідь: В

2. Який з наведених варіантів є прикладом необхідної витрати?

- А. Купівля квитка в кіно
- В. Сплата за комунальні послуги
- С. Купівля нової іграшки
- D. Вечеря в ресторані

Правильна відповідь: В

3. Що означає слово "доходи"?

- А. Сума, яку людина повинна заплатити за кредит.
- В. Гроші, які людина отримує, наприклад, зарплата або подарунки.
- С. Витрати, які здійснює людина.
- D. Сума грошей, витрачена на розваги.

Правильна відповідь: В

4. Чому важливо заощаджувати гроші?

- А. Щоб витратити більше на розваги.
- В. Щоб купувати тільки модні речі.
- С. Щоб мати фінансову подушку для непередбачуваних витрат або досягнення цілей.
- D. Щоб не користуватися банківськими послугами.

Правильна відповідь: С

5. Який з наведених способів допоможе зекономити гроші?

- А. Купувати все, що захочеться
- В. Відкладати частину доходів на заощадження
- С. Постійно брати гроші в борг

- D. Витрачати гроші, не ведучи облік

Правильна відповідь: В

6. Що таке кредит?

- А. Гроші, які людина відкладає для майбутніх витрат.

- В. Гроші, позичені банком або іншою установою, які потрібно повернути з відсотками.

- С. Дохід від інвестицій.

- D. Гроші, які людина дарує іншим.

Правильна відповідь: В

7. Який із цих варіантів є прикладом пасивного доходу?

- А. Підробіток після школи

- В. Відсотки від депозиту в банку

- С. Продаж власних речей

- D. Заробітна плата

Правильна відповідь: В

8. Чому важливо планувати свої витрати?

- А. Щоб завжди купувати дорогі речі.

- В. Щоб мати можливість заощаджувати та уникнути фінансових труднощів.

- С. Щоб ніколи не відкладати гроші.

- D. Щоб не вестись на розпродажі.

Правильна відповідь: В

9. Яка з наведених категорій витрат є необов'язковою?

- А. Придбання продуктів харчування

- В. Купівля нового мобільного телефону

- С. Оплата проїзду до школи

- D. Сплата за оренду житла

Правильна відповідь: В

10. Який інструмент найкраще підходить для короткострокового зберігання грошей?

- А. Депозит в банку

- В. Вкладення в акції

- С. Купівля дорогоцінних металів

- D. Купівля нерухомості

Правильна відповідь: А

Після завершення вікторини обговоріть правильні відповіді та поясніть, чому важливо розуміти кожен аспект фінансової грамотності. Підлітки отримають основи знань про те, як управляти грошима, а також зрозуміють, чому варто почати фінансове планування вже зараз.

Додаток 2 (заняття 4 вправа 6)

- Студент хоче відкрити накопичувальний рахунок для стипендії.
- Родина планує накопичити гроші на освіту дитини.
- Людина потребує кредиту для відкриття малого бізнесу, але боїться високих відсотків.
- Молода пара хоче накопичити кошти на початковий внесок для купівлі житла.
- Пенсіонер планує відкрити депозит, щоб забезпечити стабільний додатковий дохід на пенсії.
- Студент хоче взяти освітній кредит, але турбується про умови його погашення після закінчення навчання.
- Родина мріє про подорож до іншої країни та шукає зручний спосіб накопичення.
- Людина хоче розпочати інвестиції, але не впевнена, який фінансовий інструмент обрати для мінімізації ризиків.
- Підприємець шукає фінансування для розширення бізнесу, але не хоче прив'язуватися до великих банківських зобов'язань.
- Родина прагне накопичити кошти для ремонту квартири та шукає вигідний спосіб збереження коштів із відсотками.
- Волонтер хоче закрити збір на авто для ЗСУ

Додаток 3 (заняття 5 вправа 2)

- Отримання повідомлення про виграш великої суми грошей.
- Дзвінок з "банку" з проханням надати особисті дані.
- Лист із запитом перейти за посиланням і підтвердити реквізити картки.
- Повідомлення в месенджері від "родича", який просить терміново переказати гроші, пояснюючи це надзвичайною ситуацією.
- Дзвінок від "представника служби безпеки банку" з інформацією про спробу зняття коштів з картки і проханням назвати код із SMS.
- Повідомлення електронною поштою про "блокування акаунта в онлайн-банкінгу" із закликом увійти через надане посилання.
- Пропозиція інвестувати в "супервигідний" проект із обіцянкою високих доходів у короткий термін.
- Реклама в соцмережах із обіцянкою "державної виплати", для отримання якої потрібно ввести дані картки.
- Телефонний дзвінок із повідомленням, що абонент виграв автомобіль, але для отримання потрібно оплатити "податок" або "реєстраційний внесок".

- Пропозиція від малознайомої людини позичити гроші під "вигідний відсоток" або придбати товар за значно заниженою ціною.
- СМС із текстом: "Ваша карта заблокована. Зателефонуйте за номером для розблокування" із зазначенням незнайомого номера телефону.

Додаток 4 (заняття 5 вправа 6)

- Помітили незрозумілі транзакції на банківському рахунку.
- Отримали підозріле повідомлення з проханням надати особисті дані.
- Потрапили на шахрайський сайт або програма виманила дані картки.
- На телефон прийшло SMS з повідомленням про виграш у лотереї, у якій ви не брали участь, із проханням повідомити дані картки для "перерахування призу".
- У банкоматі помітили незвичайний пристрій, встановлений на місці для введення картки.
- На ваш банківський рахунок надійшов незрозумілий переказ від невідомої особи, а потім із вами зв'язалися і попросили повернути кошти.
- Отримали дзвінок від "служби технічної підтримки", яка повідомляє про злам вашого акаунта і просить надати доступ до вашого комп'ютера чи телефону.
- При реєстрації на новому сайті вас попросили вказати реквізити картки для "верифікації", але сайт виглядає сумнівно.
- У мобільному додатку для покупок з'явилося повідомлення про вигідну пропозицію, для підтвердження якої потрібно вказати CVV-код картки.
- Помітили, що ваша картка була використана для оплати в інтернет-магазині, де ви ніколи не здійснювали покупки.
- На пошту надійшов лист із вкладенням від незнайомого відправника, у якому вказано, що це "рахунок для оплати", із проханням терміново відкрити файл.
- Вас запросили в чат для обговорення "прибуткових інвестицій", але спілкування наполегливо ведеться на сторонніх платформах і потребує передоплати.
- Після онлайн-покупки на підозрілому сайті почали списуватися кошти без вашого дозволу.

Додаток 5 (заняття 6 вправа 3)

1. Акції (частки в капіталі компаній, які дають можливість отримувати дивіденди та заробляти на зростанні їхньої вартості.)

2. Облігації (боргові цінні папери, що дають право на отримання фіксованого доходу у вигляді відсотків.)
3. Нерухомість (інвестиції в житлову, комерційну або промислову нерухомість для отримання доходу від оренди або перепродажу.)
4. Інвестиційні фонди (пул коштів від кількох інвесторів, які керуються професійними менеджерами, наприклад, ППФи або ETF.
5. Банківські депозити (зберігання грошей на рахунках із гарантованим, але низьким доходом.)
6. Валюта (купівля іноземних валют для заробітку на курсовій різниці.)
7. Дорогоцінні метали (інвестиції в золото, срібло, платину у фізичній формі або через фондові інструменти.)
8. Сировинні товари (інвестиції в нафту, газ, зернові, цукор та інші сировинні товари через ф'ючерси чи спеціалізовані фонди.)
9. Криптовалюта (цифрові активи, такі як Bitcoin, Ethereum, або інші альткоїни.)
10. Венчурні інвестиції (інвестиції в стартапи або інноваційні проекти на ранніх стадіях їхнього розвитку.)
11. Хедж-фонди (спеціалізовані інвестиційні структури для акредитованих інвесторів, які використовують складні стратегії для високих доходів.)
12. Антикваріат та предмети мистецтва (купівля картин, скульптур, монет або інших унікальних речей для перепродажу в майбутньому.)
13. Венчурний капітал (прямі інвестиції в інноваційні компанії чи проекти з високим ризиком, але потенційно високим доходом.)
14. Інтелектуальна власність (придбання патентів, авторських прав або ліцензій із перспективою заробітку на їхньому використанні.)
15. Альтернативні інвестиції (наприклад, вінтажні автомобілі, колекційні вина, криптоігри, права на музику чи кіно.)

Додатки (картки потреб)

Ліки

Одяг

Комунальні
послуги

Транспорт

Заощадження

Відпочинок

Розваги

Підписки
на додатки

Інтернет

Мобільний
зв'язок

Подарунки

Косметика

Побутова
хімія

Донати

Кава

Снеки

Засоби
гігієни

Б'юті
процедури

Їжа

Освіта